

דף ל"א ע"א

בסתירת הרמב"ם גבי מלך אם יש
שבועת עדות

עיין רמב"ם שאית ליה בהלכות עדות שבמלך אין שבועת העדות וכמו שמשמע מסוגיין, אמנם בהלכות שגגות אית ליה לרמב"ם ששייך שבועת העדות במלך.

ואפשר היה ליישב שאפי' מלך פטור מלהעיד, אך באיסורא יש לו חיוב להעיד, וא"כ לא קשה ואיירי בציור של עד מיתה דהדין הוא שמלך חייב להעיד להציל אשה מעיגון, ושפיר שייך שבועת העדות ואע"פ שאין שם תביעת ממון, אך כיון שמקבלת כתובה מקרי שיש שם תביעת ממון ולא קשה על הרמב"ם.

ואיירי שתבעו להעיד לו על מיתה וכיון שיש נ"מ לממון של כתובה שייך לחייבו קרבן שבועה.

ועיין ישועות ישראל שהביא תי' זה, אך אית ליה שלא שייך בכה"ג שבועת העדות דהרי עיקר התביעה זה מצד האיסורא, ואפי' שיש נ"מ כלפי הממון זה לא איכפת לן, דהעיקר זה התביעה וכאן על ממון אין תביעה, וכן אית ליה לחתם סופר דף ל"א, וכן אית ליה לקרן אורה על מס' הוריות.

אמנם השב שמעתתא שמעתתא ז' פ"א וכן משכן העדות חולקים ואית להו כיון שיש דיון גם על ממון שייך לומר בזה שבועת העדות, ודבריו תמוהין דסוף סוף אין תביעה על הממון.

ונראה לבאר דבריו שהרי כל הטעם שמלך פטור זה מצד שיש לו בושח להעיד, אך כאן כיון שבלא"ה הוא צריך להעיד מצד האיסורא מקרי שאין שם בזיון דהרי המלך בין כך צריך להעיד

שאפשר לתפוס אך כיון שלא ברור שהוא יתפוס הוי ספק ומספק א"א לחייב, וכמו שחזינן גבי שבועה שאמרינן כיון שלא בחר שישבע אין לו חיוב, הוא הדין גם כאן שאין ברור שהוא יתפוס דהרי זה לא ודאי שיוכל לתפוס.

ואולי יש לחלק ולומר אם ישבע לא יהי' כלל נגיעה לממון, אך בתפיסה תמיד הוא יכול לתפוס.

[אוצר החכמה]

עוד תירוץ על קושית
הרשב"א

[א"ח"ח 1234567]

על קושית הרשב"א שאין תועלת בעדותו של המשחק בקובי', אפשר לומר דהרי כאן העד השני מחייב שבועה וכל פעם אפשר לישבע, אך כאן הוא לא יכול לישבע כיון שאם ישבע המשחק בקובי' יוכל לפוסלו דהרי מן התורה הוא עד כשר ולכך שפיר מקרי שיש כאן תועלת בעדותו.

אמנם יש לעיין בתי' זה דהרי כל התועלת כאן שהוא מצד שגורם למתוך שאינו יכול לישבע משלם, ויש לעיין הרי יתכן שהנתבע לא ישבע בלי זה ויוצא שהעד השני כבר חייב אותו, ויוצא שלא ברור שיש תועלת מעדותו דאולי בלא"ה הוא לא ישבע ויוצא שהוא לא עשה שום הפסד.

אמנם נראה כיון שמן התורה הוא עד גמור ורק מדרבנן הוא פסול וכיון שכך סגי בתועלת מועטה לומר שהוא חייב, וכמו שחזינן בחת"ס שיש תועלת מועטה דאולי הוא יחזור בתשובה.

הוא מצד דרבנן שגזרו בזמן שמעון בן שטח שמלך לא יעיד, וקשה מדוע לא אמרין את הטעם של שום תשים עליך מלך.

ועיין בחתם סופר שתי' ששום תשים עליך מלך מהני בסתם עדות, אך בעדות של איסורא וכמו גבי עד מיתה שם בעינן לטעם של גזרת שמעון בן שטח, דמטעם שום תשים עליך מלך לא שייך שם כיון שיש את הטעם של אין חכמה ואין תבונה כנגד ה', ולכך בעינן לטעם של גזרת שמעון בן שטח.

אך קשה על תי' זה דכיון שרק מדרבנן פסלו אותו שפיר שייך שבועת העדות, דהרי מן התורה הוא ראוי להעיד ורק מדרבנן מצד גזרה הוא לא ראוי להעיד וזה לא מספיק לפי רב פפא שהעיקר שהוא ראוי מן התורה.

ולפי תי' החתם סופר שפיר היטב דהרי כל הטעם שהוא ראוי מן התורה זה מצד אין חכמה ואין עיצה לנגד ה' וחייב להעיד באיסורין, אך כאן שמדרבנן הוא לא יכול להעיד נופל הטעם שחייב מן התורה, דהרי כבר לא שייך אין חכמה כיון שבלאה"כ מדרבנן הוא לא יכול להעיד ומקרי שמן התורה הוא לא יכול להעיד.

א"כ א"א לומר ברמב"ם שהטעם שצריך להעיד זה מצד עד מיתה שאפי' הוי איסורא, אך שייך את הטעם מדרבנן של גזרת ר"ש בן שטח וזה גם גורם שמן התורה הוא לא יכול להעיד.

ועכ"פ מדרבנן בודאי הוא לא יכול להעיד וסגי בזה שמדרבנן הוא לא יכול להעיד כדי לומר שאין לו כח עדות.

ושפיר הוא צריך להעיד גם על ממון ושפיר שייך שבועת העדות.

אח"ח 1234567

אך לפ"ז צ"ע טעם החולקים דהרי בפועל יש לו חיוב להעיד, ונראה שיש לחקור מה הבזיון למלך להעיד, האם עצם העדות זה הבזיון, או דילמא הבזיון הוא שיש לו חיוב להעיד, ואם נימא ששורש הבזיון הוא מצד שיש לו חיוב להעיד, גם כאן אפי' שבלאה"כ הוא צריך להעיד לא מהני שעל פרט שיש לו חיוב הוא צריך להעיד וזה מקרי בזיון שלחייב מלך להעיד זה גופא הבזיון.

כן יש לעיין דהרי איירי כאן שהמלך חייב שבועת העדות, והדין הוא ששבועת העדות בעי כפירה בב"ד וכיון שהוא כבר כופר בב"ד אין לו בזיון להעיד דהרי הוא מבוחה מצד הכפירה, וכל היכא שהוא מבוחה יש לו חיוב להעיד וכאן הוא מבוחה כבר מצד הכפירה, אך יש לחלק בין הדברים כיון שבפועל זה לא עדות אלא כפירה.

בטעם השב שממעתא

בהא דהובא בשם השב שמעתתא וכן משכן העדות וכן בשם יש מפרשים בישועות ישראל, שבעד מיתה שייך לומר שמלך חייב להעיד דהוי איסורא, וממילא יש דין של שבועת העדות כיון שיש שם ממון מצד הכתובה.

יש לעיין בזה דעיין חתם סופר שהקשה שכאן ברש"י משמע ששורש הטעם במלך הוא מצד שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך, ועדות בעי עמידה, אמנם במשנה הוריות דף ח' משמע שם שהטעם

ראי' ממשכן העדות שלא כמו יסוד הישועות ישראל

עיין משכן העדות פרק י' שחידש גבי מלך אפי' שאין לו חיוב, אך בציור שיש שני עדים מלך ועוד עד יש חיוב למלך להעיד, כיון שהעד השני שמעיד מחייב שבועה וחייב המלך להעיד כדי שיהי' איפרושי מאיסורא, דהרי הנתבע ישבע בחנם, וכיון שכך יש למלך חיוב להעיד, וכיון שיש לו חיוב להעיד אם הוא לא העיד הוא חייב קרבן שבועת העדות.

אוצר החכמה

ולפי הישועות ישראל יש לעיין דהרי אפי' שיש לו חיוב להעיד אין זה מצד ממון אלא מצד סיבה חדשה של איסורא וכיון שכך א"א לומר שיש תביעה על ממון ואין חיוב קרבן.

ראי' למחלוקת הנ"ל

ביסוד הישועות ישראל שאם אין תביעה על ממון אין דין של שבועת העדות, יש לדון דהרי בעד מיתה כל פעם אין תביעה על ממון דהרי הוא לא נאמן על ממון כיון שהוא עד אחד בלבד, וכל מה שנאמן על ממון זה אח"כ מדין מדרש כתובה, וכיון שכך יש לעיין איך מחייבין ליה על זה שבועת העדות הרי בעינן תביעה מצד ממון וכאן תביעה על ממון אין דהרי עד אחד לא נאמן על כתובה, ורק ממילא מחייבין ליה ממון אך תביעה על כתובה אין בזה.

אמנם יש לעיין בזה כיון שבפועל מגיע לה ממון אפי' מחמת מדרש כתובה, אך אם תותר להינשא יגיע לה ממון מקרי שיכולה כבר עכשיו לתבוע ממון זה... .

בסתירת הרמב"ם

בהלכות עדות אית ליה לרמב"ם שמלך אין בו דין של שבועת העדות כיון שמלך

לא מעיד, אמנם בהלכות שגגות אית ליה לרמב"ם שגם במלך שייך קרבן שבועה העדות, ויקשה סתירה בדברי הרמב"ם.

ועיין משכן העדות שתי' לפי יסודו שהנה כל הדין שמלך לא מעיד זה רק בממון, אך באיסור בודאי מלך מעיד, וכמו שמשמע מתוס' כאן, וכיון שכך יוצא שכל פעם שיש שני עדים מלך יצטרך להעיד דהרי העד הראשון שמעיד הוא מחייב שבועה, ואילו אם המלך לא יעיד עכשיו יצא שהנתבע ישבע שלא כדין והוי איסורא, לכך בעי המלך להעיד כדי שלא יהי' איסורא.

ולכך שפיר הרמב"ם דכל הדין שמלך לא מעיד שייך רק בציור שהוא עד אחד, אך בציור שיש עוד עד מלבד המלך צריך להעיד מצד אפרושי מאיסורא.

אמנם לפי יסודו של החת"ס כאן על תוס' שאפי' באיסורא אין את הדין של אין חכמה ואין תבונה אך אסור למלך להעיד מצד הדין של גזרת שמעון בן שטח שמלך אין מעידין אותו לא יהני מה שיש שני עדים אכתי ישאר הטעם של מלך אין מעיד.

בתי' המשכן העדות ובדין ספק אפרושי מאיסורא

ביסוד המשכן העדות שמלך בשני עדים צריך להעיד, עיין משכן העדות בסוף שאית ליה שאפי' הוי לאפרושי מאיסורא אך כיון שהוי ספק דאולי לא ישבע אין את הדין של לאיפרושי מאיסורא, ואיפרושי מאיסורא שייך רק באופן ודאי, אך בספק אין דין של איפרושי מאיסורא.

אמנם הישועות ישראל חולק ואית ליה בהלכות עדות סי' כ"ח שאם המלך הוא

[דף 245]

עד שני הוא צריך להעיד מצד לאיפרושי מאיסורא, ואתינן כאן למחלוקת יסודית בין משכן העדות לבין הישועות ישראל אם ספק אפרושי מאיסורא מלך חייב להעיד אם לאו.

ועיין תוס' דף ל' שהקשה על קושית הגמ' גבי כהן גדול איך מותר לו להעיד הרי כתיב והתעלמת שכהן פטור מלהעיד, והקשה תוס' נימא דאיירי בציור שיש איסורא ואז בעינן להעיד, וכמו שמשמע מסוגיין, ותי' תוס' שא"כ גם מלך צריך להעיד ומהמשנה שם משמע שמלך לא צריך להעיד.

ויש לעיין בתי' תוס' דהרי אכתי אפשר לומר דאיירי באיסורא אך בציור של ספק איסורא, שמצד כהן גדול כיון דהוי רק דין של והתעלמת כהן יכול למחול וכיון דהוי ספק כהן צריך להעיד, אך גבי מלך שיש דין של שום תשים עליך מלך הרי מספק אסור לו להעיד, ולכך חלוק דין כהן גדול שיכול להעיד ואילו מלך לא צריך להעיד.

ומשמע כאן שמלך מספק לא צריך להעיד וכמו משכן העדות.

ועיין משכן העדות שהוכיח חקירה זו אם בספק יש דין שמלך חייב להעיד אם לאו, מזה שע"א במלך לא צריך להעיד, ויש לעיין מדוע הוא לא צריך להעיד הרי יש חיוב שבועת היסט ואם יעיד הוא יפחד מלישבע, ומדוע מלך פטור מלהעיד הרי יש דין של אפרושי מאיסורא כיון שאולי הוא יפרוש מלישבע, אלא מוכח כיון דהוי ספק מספק אין חיוב לפרוש.

ויש לדון בראי' זו דאימת אמרינן למלך שיש לו חיוב להעיד, זה רק אם עדותו מועלת, אך כאן שאין עדותו מועלת, אלא

שיוצרת פחד אצל הנתבע בזה לא שייך לומר שיש לו חיוב להעיד.

אמנם כיון דהוי דין של לאיפרושי מאיסורא, נראה שאין חילוק איך נעשה כאן האפרושי מאיסורא, וכיון שבפועל הוא לא ישבע סגי בזה כדי לחייב את המלך להעיד, אלא מוכח מכאן שמספק אין דין שמלך צריך להעיד כיון דהוי רק ספק איסורא וספק אפרושי.

עוד בחקירה בספק

בהא דהובא להסתפק אם יש חיוב להעיד בספק אם לאו גבי לאפרושי מאיסורא לכאורה יש להוכיח דין זה דהרי כל עדות הוי ספק דאולי יהי' הכחשה בבדיקות או בחקירות וכיון שהעדות היא ספק יוצא שכל האפרושי מאיסורא הוי ספק ויקשה דהרי מספק אין לו חיוב לאיפרושי מאיסורא, אלא ודאי מוכח מכאן שיש חיוב מספק של לאפרושי מאיסורא ועיין במשכן העדות בראי' זו.

עוד תי' בסתירת הרמב"ם במלך

עיין תוס' דף ל' ע"ב שהקשה מדוע ת"ח יכול להעיד בישיבה שעשה של כבוד התורה דוחה ואילו במלך אין זה דוחה ודרי כבוד מלך עדיף על ת"ח, ותי' תוס' שכבוד התורה עדיף על כבוד מלך.

ויוצא לפ"ז שמלך שהוא גם ת"ח בודאי מותר לו להעיד בישיבה דאפי' מצד מלך הוא לא צריך להעיד אך מצד ת"ח שבו יכול להעיד בישיבה.

והרי כל הדין שמלך לא יכול להעיד ביאר רש"י כאן שהטעם הוא מצד שיש לו בזיון שצריך להעיד בעמידה, אך כאן כיון שהוא ת"ח הוא יכול להעיד בישיבה ושוב אין לו בזיון ובכה"ג שייך שבועת העדות

שמלך שהוא גם ת"ח יש לו חיוב להעיד ואם הוא לא מעיד הוא חייב קרבן.

ושפיר לא קשה על הרמב"ם שבהלכות שגגות איירי שהמלך הוא גם ת"ח ולכך יש לו חובה להעיד דהרי אין לו בזיון, אך בסתם מלך בודאי אין לו חיוב להעיד והוא פטור.

אמנם יש לעיין בזה דהרי הגמ' אומרת שת"ח לא צריך לילך לב"ד שהוא קטן ממנו, ויש לעיין מדוע הוא לא צריך לילך הרי הוא יושב ואין לו בזיון, ומשמע כמו הפשטות שלילך לב"ד קטן הוי בזיון אפי' שהוא יושב ואין לו חיוב לילך, ומלך שהוא ת"ח אפי' שמצד עמידה אין לו חיוב לעמוד, אך יש בזיון אחר של ב"ד קטן ממנו שכל ב"ד כלפי מלך הוי כמו ב"ד קטן ואין למלך חיוב לילך לשם ולא מהני מה שהוא ת"ח.

בתי' המנ"ח על הסתירה בדברי הרמב"ם

עיין מנ"ח הובא בקהלות יעקב מכות סי' י"ז שאית ליה ליישב שלכך לא קשה על הרמב"ם שאפי' מלך אין לו חיוב להעיד זה רק בסתם עדות כיון שיש לו בזיון, אך בעדות מיתה להתיר אשה לבעלה מותר לו להעיד, כיון ששם ע"א כשר א"כ הוא הדין שעד מפי עד גם כשר, שכל היכא שע"א כשר גם עד מפי עד כשר ולכך אין למלך בזיון שהרי הוא יכול למסור עדותו לאחר והאחר ימסור לב"ד וזה לא מקרי בזיון למלך.

והרמב"ם בהלכות שגגות שאית ליה שמלך שייך בו קרבן שבועה איירי בעד מיתה דשם הוא יכול להעיד כיון שעד מפי עד כשר.

ויש לחקור בכל עד מפי עד איזה עד הוא העד העיקרי אם העד הראשון או העד השני, ואם נימא שהעד השני הוא העד העיקרי לא שייך לומר שהרמב"ם איירי שיכול להעיד בעד מפי עד ולכך יש לו חיוב של קרבן שבועה, דהרי אפי' הוא יעיד הוא לא עיקר העד אלא השני הוא עיקר העד, וכיון שכך א"א לחייבו מדוע הוא לא העיד דהרי אפי' יעיד הוא לא עיקר העדות.

עוד יש לדון דהרי מלך יש בו עוד חסרון דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה דהרי א"א להזימו ודרי בעד פסול לא חודש דין של שבועת העדות וכמו שכבר התבאר במשנה שזה החידוש במשנה דאפי' מקובל עדותו אך כיון שהוא פסול לא שייך שבועת העדות גבי'.

אמנם נראה שבעד מיתה וכן בעד סוטה לא בעי ראוי להזימה ורק בעדות שבעינן ראוי להזמה שייך לומר שיש פסול של ראוי להזמה ולא בציור שכלל אין חסרון של ראוי להזמה.

עוד יש לעיין דהרי אפי' עד מפי עד כשר אכתי כיון שרק בעדות אשה זה כשר והטעם זה מפאת דהוי דייקא ובכזה"ג לפי השב שמעתא אין דין של שבועת העדות עיין לעיל במשנה.

ולפי המשנה למלך שאית ליה שבפסול לא תוקן דין של שבועת העדות צ"ע כאן כיון שהוי עד מפי עד אם הוא כשר או פסול, ואם יש לו דין של עד כשר שפיר שייך לומר שבמלך יש דין של קרבן שבועה, אך אם הוי עד פסול לא שייך לומר שיש לו חיוב.

עוד במנ"ח

בחידוש דינו של המנ"ח דכיון שאפשר בעד מפי עד אין חסרון במלך, יש לחקור מהו הטעם שמלך לא מעיד אם הטעם הוא מצד שעצם העדות זה מקרי בזיון, או דילמא עצם החיוב להעיד זה עושה את הבזיון, ואם נימא שעצם החיוב להעיד זה עושה את הבזיון אפי' בעד מפי עד יש לו בזיון.

^[אוצר החכמה]

בתי' הישועות ישראל

עיין ישועות ישראל סי' כ"ח שתי' דהרי אפי' מלך לא צריך להעיד אך באיסורא יש עליו חיוב להעיד וא"כ איירי כאן באיסורא וכמו גבי עד מיתה ולכך מלך צריך להעיד דהרי יש את הטעם של אין עיצה ואין תבונה לנגד ה'.

והרמב"ם בהלכות שגגות איירי באיסורא ושם יש את הטעם של אין עיצה, אך קשה דהרי בעינן לתביעת ממון וכאן מצד ממון אין תביעה דהרי הוי מלך, ורק מצד איסורא יש תביעה, ובכזה"ג לא חודש דין של שבועת העדות.

^[א"ח"ק 1:234567]

אך כבר הוקשה על זה כיון שכל הטעם שמלך לא צריך להעיד זה מצד בזיון שיש למלך כאן שהוא חייב להעיד בלאה"כ מצד האיסורא לא שייך בזיון ושפיר יש חיוב למלך להעיד גם מצד הממון.

אמנם זה תלי בטעם מדוע מלך לא צריך להעיד ואם מלך לא צריך להעיד מצד גזרת שמעון בן שטח כאן אפי' שיש למלך בזיון אך הטעם של גזרת שמעון בן שטח שייך דהרי מלך אין מעיד.

אמנם אם נימא שהטעם הוא מצד גזרת שמעון בן שטח צ"ע אם שייך את הטעם

של איסורא דהרי כל הטעם של איסורא זה מצד אין חכמה וזה מהני בטעם של שום תשים עליך מלך, ולא בטעם של גזרת שמעון בן שטח.

עוד בקושי' ממלך

לכאורה אפשר ליישב את הקושי' ממלך דאיירי שהוא הוכתר אחר שהיה לו חיוב קרבן, והחידוש הוא כיון שחל עליו חיוב לא אמרינן כיון שעכשיו הוא מלך כיין שהוא פטור לא תוקן בו דין של קרבן קמ"ל שאפי' הכי יש לו חיוב קרבן.

הערה בדין שמלך אין לו חיוב

אמרינן שמלך אין לו חיוב של קרבן שבועה כיון שהוא לא יכול להעיד, ויש לעיין מדוע הוא לא יכול להעיד הרי לפי ר"ת מפי כתבם כשר ואם יעיד מפי כתבם לא יהי' לו בזיון, ומדוע מקרי שהוא לא ראוי להעיד.

ואפשר לומר כיון שכל טעמו של ר"ת זה מפאת שהוא ראוי לבילה, אך כאן כיון שהוא לא יכול למחול על כבודו ולהעיד מקרי שהוא לא ראוי לבילה ובכזה"ג מפי כתבם פסול.

ובלי זה בהכרח לומר כיון שאפשר רק ע"י המצאה זה לא מקרי ראוי לעדות, וראוי לעדות מקרי סתם עדות, אך אם ראוי רק בציור של המצאה זה לא מקרי ראוי לעדות ואין לו חיוב להעיד בהמצאה של עד מפי עד.

ויותר נראה לומר שאין הטעם כאן מצד זה אלא שורש הבזיון אצל מלך אין זה מצד העדות שצריך להעיד בעמידה אלא עצם זה צריך להעיד זה גופא פוגם בשום תשים עליך מלך.

אין בזה כלל נאמנות מן התורה ולא שייך לומר שהוא חזי מן התורה.

עוד נראה לומר דהרי קשה דהרי הוא לא נאמן מדרבנן ואיך יש צד לומר שיהי' חייב קרבן, אלא ודאי כמו הרשב"א שמועיל תפיסה ולכך מהני מדרבנן, וזה הכל שייך בסתם עדות, אך כאן שנאמן רק מצד מדרש כתובה וכיון שלמעשה הוא לא נאמן מדרבנן לא שייך לומר מדרש כתובה.

בחדוש החת"ס שמלך לא מעיד אפי' באיסור

אית ליה לתוס' כאן שמלך באיסור מעיד, אמנם עיין חת"ס כאן שאית ליה שאפי' מצד הדין שום תשים עליך מלך יש לו חיוב להעיד באיסורא, אך מצד גזרת ר' שמעון בן שטח אמרינן שמלך אסור לו להעיד אפי' באיסור.

ועיין בחת"ס שהוכיח דינו מזה שאמרינן בינאי ששם היה הגזרה שמלך לא צריך להעיד, ומשמע שגם בנפשות יש דין של גזרת ר"ש בן שטח, ויש לעיין הרי שם כלפי ינאי הוי רק ממון דזה היה ממונו של ינאי ואיך מוכח מזה גם על נפשות, ונראה לומר כיון שאם לא יעידו על ממון של ינאי יצא שגם נפשות לא יעידו א"כ יוצא שגם כלפי נפשות ואיסורין תיקנו את דין ר"ש בן שטח.

ועיין לעיל שהובא לתרץ ברמב"ם שלכך פוסק הרמב"ם שמלך מעידן אותו דאיירי בציוור שהוא ת"ח ולפי תוס' ת"ח מלך יכול להעיד כיון שת"ח יושב עיין לעיל.

ולפי החת"ס יש לעיין דאפי' מצד בזיון אין שם כיון שהמלך ת"ח מעיד בישיבה, אך

וראי' לזה דהרי הט"ז הובא לעיל במשנה אית ליה שאם ב"ד עושה שליחים אין חסרון של עד מפי עד ויש לעיין מדוע במלך אין הוא יכול להעיד הרי אפשר להעיד ע"י שישלחו אליו שליח, אלא ודאי שאין הבזיון רק מצד שהוא צריך לבוא לב"ד להעיד אלא להכריח מלך ולומר שהוא חייב להעיד זה גם מקרי בזיון.

ולעבודת הלויים בלאה"כ זה לא קשה כיון שאית ליה ששליחי ב"ד הוו כמו ב"ד ובעינן לדין של ועמדו, ואפי' יעשו ב"ד שליח במלך זה לא יעזור כיון שהוא צריך לעמוד בפניהם.

[1234567]

בקושית החת"ס על מלך

עיין חת"ס שהקשה מדוע אמרינן כאן בגמ' וברש"י שהטעם במלך זה מצד שום תשים עליך מלך, ואילו בגמ' הוריות משמע במשנה דף ח' שהטעם במלך זה מצד גזרת ר' שמעון בן שטח כיון שאמרינן שם מלך אין מעידין אותו.

[אוצר החכמה]

ועיין בחתם סופר הובא לעיל שתי' היטב דהרי בעד מיתה יש למלך חיוב להעיד, ושפיר משכחת לה קרבן שבועה במלך, אלא כיון שיש דין שמלך אין מעיד מצד גזרת רבי שמעון בן שטח לכך אפי' באיסורא אין הוא מעיד, אך קשה דהרי זה רק מדרבנן ובעינן שיהי' לא ראוי מן התורה, וצריך לומר כיון שכל הטעם שיכול להעיד מהתורה זה מצד אין חכמה ואין תבונה, וזה הכל אם אפשר להעיד, אך כאן שמדרבנן אי אפשר להעיד לכך שפיר מן התורה הוא פסול דאין כאן אין עיצה ואין תבונה.

אמנם לולי דבריו נראה שלא קשה לומר שמן התורה הוא נאמן כיון שעדות מיתה

עדיין יש את החסרון של מלך אין מעיד וכמו שגזר ר"ש בן שטח.

וכן יש לעיין מתי' המנ"ח שאיירי בעד מיתה ומלך יכול להעיד מדין עד מפי עד כיון שעד מפי עד כשר בעדות מיתה, ויש לעיין בשלמא מצד בזיון שייך לומר כן שעד מפי עד ¹²³⁴⁵⁶⁷כשר, אך הרי יש עוד חסרון של מלך לא מעיד מצד תקנת ר"ש בן שטח.

ובדין ת"ח יש לעיין דאמרינן שת"ח פטור מלהעיד, ויש לעיין מדוע הוא פטור מלהעיד הרי הוא יכול להעיד בישיבה, ומוכח מזה שאפי' שמעיד בישיבה אך כיון שהוי ב"ד קטן ממנו הוי בזיון, ושפיר גם כלפי מלך דאפי' מלך יכול להעיד בישיבה אך יש בזיון לילך להעיד בב"ד אפי' שיעיד בישיבה וכמו שמוכח מהגמ' שת"ח פטור מלהעיד אפי' שהוא יכול להעיד בישיבה.

אמנם יש לעיין אם כנים אנו בזה, מדוע אומר רש"י רק את הטעם של עמידה ולא את הטעם של בזיון לילך לב"ד ולהעיד.

ואפשר לומר ברש"י שמצד הליכה לב"ד אפי' שלא הוי כבוד אך לא הוי בזיון ומלך יכול למחול על זה, ורק להעיד בעמידה בזה הוא לא יכול למחול, אך על עצם הליכה לב"ד הוא שפיר יכול למחול וכיון שכך שפיר לא קשה על רש"י מדוע רש"י אומר רק את הטעם של עמידה.

הערה ברש"י

ביאר רש"י שלכך מלך פטור מלהעיד כיון שהוא יצטרך להעיד בעמידה וחסר בשום תשים עליך מלך ולכך הוא לא צריך להעיד.

ויש לעיין בזה שהרי מצד ואם לא יגיד אמרינן שהוא יכול לוותר ולא צריך להעיד, וכמו שכלפי הדין של ואם לא יגיד הוא פטור מלהעיד הוא הדין כלפי המצוה של ועמדו נימא שהוא יכול להעיד בישיבה דהרי גם על המצוה של ואם לא יגיד אמרינן שהוא פטור מלהעיד והוא הדין כלפי המצוה של ועמדו.

וצריך לומר שכלפי המצוה של ואם לא יגיד אמרינן שהוא עובר רק בשב ואל תעשה וזה המלך יכול לבטל מצד שום

ובהכרח לומר שאפי' יש דין שמלך אין מעיד מתקנת ר"ש בן שטח, אך אין זה פסול עדות, ורק תקנה שב"ד לא מקבל עדות, אך אין זה חסרון בעצם, וכיון שכך שפיר לא קשה שמלך לא ראוי לעדות מדין ר"ש בן שטח, דזה הוי חסרון אחר ודמי לחסרון של ארי הוא דרביע עליה, ואין זה חסרון בעצם העדות, ורק בחת"ס אמרינן שהוא לא ראוי להעיד אך אין זה עושה שיש חסרון שלא שייך מפאת גזרה זו קרבן שבועה ¹²³⁴⁵⁶⁷דלא הוי חסרון בעצם.

¹²³⁴⁵⁶⁷אוצר החכמה

בבאור שיטת רש"י גבי מלך

עיין רש"י שביאר שלכך מלך פטור מקרבן כיון שהוא לא יכול להעיד דכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך, ואם הוא מעיד הוא צריך להעיד בעמידה, לכך הוא פטור מלהעיד ואין בו קרבן.

ויש לעיין הרי תוס' אית ליה לעיל שת"ח בישיבה, וכ"ש מלך שיכול להעיד בישיבה, וא"כ יקשה הרי אין בזיון למלך דהרי תמיד הוא יכול להעיד בישיבה.

אמנם לדרך ב' שפיר שת"ח עדיף על מלך, ורק ת"ח בישיבה, אך מלך בעמידה ושפיר רש"י שיש למלך בזיון.

בישיבה, וגם מלך כיון שהוא לא יכול להעיד בעמידה שיעיד בישיבה וכמו חיגר.

ועיין בחידושי הרי"ם סי' כ"ח וכן במשכן העדות פ"ה שער ב' שחיגר יכול להעיד בישיבה, וקשה שגם במלך נימא הכי.

ונראה שבשלמא בחיגר כיון שאין ברירה הוא יכול להעיד בישיבה, אך מלך בפועל הוא יכול להעיד בעמידה אלא שיש מצוה של שום תשים עליך מלך שלכך הוא לא יכול להעיד בעמידה, ואמרינן שמצוה של שום תשים עליך לא עדיף על מצוה של ועמדו.

עוד ביאור ברש"י

יש לעיין ברש"י שאית ליה שהבזיון הוא עמידה, דהרי מלך לא צריך להעיד בעמידה ויכול להעיד בישיבה ולא גרע מת"ח וחיגר.

ונראה לומר ברש"י דאין הכוונה ברש"י רק על עמידה, אלא שמעמידה חזינן שהעד צריך לעמוד בהכנעה כלפי הדיינים, ולא איכפת לן שלא צריך לעמוד, אך הוא צריך להיות בהכנעה לפני הדיינים, וכיון שכך מלך לא יכול להעיד דכיון שהוא צריך להיות בהכנעה לפני הדיינים זה גופא הוי בזיון למלך, ולא איכפת לן שהוא יכול לשבת.

ושפיר לפ"ז הא דקשי' דהרי לפי ר"ת אפשר להעיד בכתובה וא"כ אין בזיון דהרי הוא יכול להעיד בישיבה, אמנם לאמור נראה דעיקר החסרון הוא שעד צריך לעמוד בהכנעה לפני הדיין וזה גופא הבזיון, אמנם אין זה ברור כיון שכאן הוא לא צריך להעיד לפני הדיין, אך שורש עדות זה הכנעה לפני הדיין וזה מלך לא

תשים עליך מלך, אך על מצוה של ועמדו הוא עובר בקום ועשה וזה הוא לא יכול, לכך שפיר הוא לא יכול להעיד בישיבה.

הערה ברש"י

יש לעיין מדוע מצד מצות עמידה אמרינן שמלך לא צריך להעיד הרי מצות עמידה הוי רק לכתחילה ואין מצד מצות עמידה מבטלין מצות עדות הרי כל הדין של עמידה הוי רק לכתחילה.

ומוכח מרש"י שדין של עמידה אין זה רק מצוה לכתחילה, אלא הוי דין בדיעבד ואם העיד בישיבה העדות בטלה.

עוד בקושי' על רש"י מת"ח

הוקשה על רש"י דאית ליה שמלך פטור מלהעיד כיון שהוא צריך להעיד בעמידה, הרי הדין הוא שת"ח יכול להעיד בישיבה והוא הדין מלך. אוצר החכמה

ולכאורה אפשר לומר ברש"י שרק בת"ח אמרינן שעשה של כבוד התורה דוחה את מצות עשה של ועמדו, כיון שת"ח עצמו חייב בעשה זה של כבוד התורה ולכך זה יכול לדחות לעשה של ועמדו, אך במלך אין העשה שייך למלך אלא זה שייך לכל ישראל ולא שייך לומר שהעשה של המלך ידחה את העשה של ועמדו, שהמלך לא חייב בעשה של שום תשים עליך מלך.

אמנם מתוס' לא משמע כך שאל"כ יקשה איך מקשה תוס' ממלך הרי במלך לא שייך לומר שידחה כיון שאין לו עשה וכדלעיל, אלא ודאי אית ליה לתוס' שהעשה הולך גם על מלך.

קושי' על רש"י מחיגר

יש לעיין דהרי הדין הוא בחיגר שאם לא יכול להעיד בעמידה הוא יכול להעיד

יכול לעשות ולא איכפת לן שהוא מעיד בכתיבה.

ועיין חדושי הרי"ם שחידש שאפשר למחול על ועמדו, ויקשה מדוע מלך לא יכול להעיד הרי הדיינים יכולים למחול על הועמדו, ולאמור שפיר דאפי' אפשר למחול, אך שורש דין עדות זה הכנעה לפני הדיין ^{א"ח"ח 1234567} וזה לא שייך במלך שאסור לו להכנע.

וכן שפיר הא דהוקשה על הט"ז דהרי אפשר לעשות שני שליחים של ב"ד בשביל לקבל עדות, ולא יהי' למלך בזיון, ולאמור נראה שלא קשה ששורש דין עדות זה הכנעה ולא שייך אצל מלך הכנעה, וכל מה שהביא רש"י עמידה זה רק לומר ששורש דין עדות זה הכנעה, ואפי' אם אין עמידה אך הכנעה ודאי בעי.

וכן יש לעיין במנחת חנוך שאית ליה בעד מיתה שיכול להעיד עד מפי עד ולכך אין חסרון במלך, אך לאמור יש לעיין דהרי עצם העדות זה בזיון.

דף ל"א ע"ב

בקושית עבודת הגרשוני שמחוץ לב"ד הוא גם נפסל ובתי' רע"א

אמרינן במשנה שאם מעיד חמש פעמים חוץ לב"ד ונשבע הוא חייב חמש קורבנות, ויש לעיין מדוע הוא חייב חמש קורבנות הרי בשבועה הראשונה הוא נפסל כיון שנשבע לשקר והוא עד פסול, ועד פסול לא שייך בו קרבן שבועה כמו שאמרינן במשנה לעיל בפירקין.

בתי' רע"א על הקושי' דלעיל

עיין רע"א שתי' שאירי כאן שהתובע השביעו שיעידו לו ולא השביעו שישבע

שלא יודע לו עדות, והדין הוא שאפשר להשביעו להעיד לו גם אם הוא לא נשבע לו שלא יודע לו עדות, וכיון שכך אין זה מקרי שבועת שקר שהוא רק השביעו שיעיד לו אך לא נשבע שלא יודע לו עדות, ועיין גם בתומים שכך דרך שרק השביעו שיעיד לו אם יודע עדות, דשבועת בטוי אין כאן כיון שעדיין יכולין להעיד ועכשיו הרי הוא בא לב"ד ורוצה לומר עדות וזה לא מקרי שבועת שקר דהרי השביעו שיעיד, ועכשיו הוא רוצה להעיד ולא מקרי שעברו על שבועה ורק עברו על שבועת העדות ולא על שבועת בטוי.

וקצת יש לעיין דאפי' מקרי שעבר על שבועת שקר, אך אם היה נשבע שלא יעיד לו היה מקרי נשבע לבטל את המצווה, וא"כ שבועה זו שיעיד לו אינה בלאו והן ואין הוא עובר על שבועת בטוי רק אם איתא בלאו והן, וכאן הוא לא יכול ליטעם שלא יעיד ורע"א לא היה צריך לומר כיון שהוא רוצה עכשיו להעיד הוא לא עובר, אלא היה לו לומר כיון שליתא בלאו והן אין זה מקרי שהוא עובר.

ולר"ן שבליטא בלאו והן הוא עובר על בל יחל צ"ע אם שייך כאן בל יחל ושפיר לא קשה.

ונראה שאפי' אין זה בלאו והן אך משים עצמו רשע הוא נקרא, ולכך צריך רע"א לומר שאין הוא משים עצמו רשע דהרי הוא יכול עדיין להעיד וזה לא מקרי רשע.

ויש לעיין דרש"י ביאר שלכך בב"ד הוא לא יכול ליטעם יותר מפעם אחת כיון שיש חסרון של כיון שהגיד שוב אינו יכול לחזור ולהגיד, ועיין בר"ן שאית ליה שאימת שייך כיון שהגיד זה רק עם

ויש לעיין מה הם עומק דבריו, ונראה שמצד מושבע מפי אחרים הרי בעינין שאח"כ הוא יכפור בב"ד ורק אז מסתיימת השבועה, וכל זמן שהוא לא כפר בב"ד אין לזה שם שבועה, וכיון שכאן איירי שהוא כפר רק אחר גמר כל השבועות הוא נפסל רק בשעת גמר השבועה שזה בשעת כפירה, ובשעת שבועה ראשונה הוא עדיין לא נפסל.

ויש לעיין לפי התומים מדוע רש"י צריך לומר שהחסרון בנשבע בב"ד הוא מצד כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, עדיפא הוי ליה לומר שכיון שנשבע הוא נפסל מיד דהרי כיון שנשבע בב"ד לא בעי כפירה אח"כ בב"ד ותיכף שנשבע הוא נפסל.

באור בתומים

יש לעיין בתומים אפי' שהוא נשבע מפי אחרים, אך אפי' שמצד שבועת בטוי א"א לפוסלו, אך אפשר לפוסלו מצד שבועת העדות שמיד שהוא שמע את השבועה וכפר הוא עבר על שבועת העדות, ושפיר אפשר לפוסלו מצד שבועת העדות, ולא בעינין לשבועת ביטוי.

ונראה לומר שאיירי כאן שהוא שמע את השבועה ושתק ורק אח"כ בב"ד הוא כפר, ומצד שבועת העדות הוא חייב רק אח"כ בזמן שהוא כפר בב"ד, ואילו עכשיו הוא עדיין לא חייב, ושפיר שמצד שבועת העדות א"א לחייבו ואילו מצד שבועת ביטוי גם א"א לחייבו דהרי הוא מושבע מפי אחרים.

אמנם יש לעיין בזה דהרי רש"י אומר שא"א לחייבו שאם עדיין לא חל עליו שבועה אחת א"א לחייבו עוד שבועה וכאן כיון שלא כפר עדיין לא חל עליו

שבועה, אך בלי שבועה לא שייך לומר כיון שהגיד, ויש לעיין דזה שפיר אם נשבע שאין אני יודע שייך לומר שיש שבועה שמסייעת לאמירה של אין אני יודע כי על ידי השבועה חזינן שהוא אומר אמת שלא יודע, אך אם נשבע שלא יאמר לו עדות אין זה שייך לדין של כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

ויקשה כיון שרש"י אומר שלא משכחת לה חמש פעמים שיש חסרון של כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, אכתי משכחת לה חמש פעמים בציור שהשביעו שיעיד לו ששם אין את הדין של כיון שהגיד לאמור לעיל דהרי בעינין לשבועה כדי שיהי' כיון שהגיד כמו שאומר הר"ן, וכיון שאם משביעו שאם יודע לו עדות שיעיד לו אין שייך כיון שהגיד כלל ויקשה שמשכחת לה חמש שבועות כיון שהגיד בכה"ג שאין בזה כיון שהגיד.

אמנם כיון שבעינין לכפירה צ"ע אם שייך בכה"ג חמש שבועות.

ובעצם הדין שאפשר להשביעו שיעיד, יש לעיין הרי זה נשבע לקיים את המצוה וצ"ע אם יש כזה שבועה, ונראה שרק שבועת בטוי שייך לומר שלא מהני גבי נשבע לקיים את המצוה, אך לא שבועת העדות.

בתי' התומים על הקושי' שהוא נפסל בשבועה ראשונה

על הקושי' דהרי הוא נפסל מצד שבועת שקר הראשונה והוא לא ראוי לעדות, עיין בתומים סי' כ"ח ס"ק י"ט שתי' שכאן איירי שהוא מושבע מפי אחרים, ורק במושבע מפי עצמו הוא נפסל לעדות ולא במושבע מפי אחרים.